

Тема. Радянсько-німецькі договори 1939р. та їх наслідки для українських земель.

Нагадую, що:

- ❑ наприкінці 1930-х рр. етнічні українські землі входили до складу іноземних держав:
- ❑ Східна Галичина, Волинь, Західне Полісся, Холмщина, Підляшшя, Лемківщина - до складу Польщі
- ❑ Північна Буковина і Бессарабія - до складу Румунії
- ❑ Закарпаття - до складу Чехословаччини, а з березня 1939р. по 1944р.- було під угорською окупацією.
- ❑ Решта території як квазідержави УСРР-УРСР входила до складу Радянського Союзу.

Нагадую, що:

- ❑ У другій половині 1930-х рр. загострюється українське питання
- ❑ Українські землі розглядають як сферу своїх інтересів Німеччина (“натиск на Схід”, отримання життєвого простору, сировини та рабів за рахунок слов’ян, у тому числі і українців), СРСР (прагнув приєднати етнічні українські землі), Угорщина, яка претендувала на Закарпаття
- ❑ У Європі формується вогнище війни, його осередком є Німеччина, а Великобританія і Франція ведуть “політику умиротворення агресора”, “згодувавши” поступово А.Гітлеру Австрію (аншлюс у березні 1938р.), Судетську область Чехословаччини, а у березні 1939р. і саму Чехословаччину.
- ❑ Англійське та французьке керівництво влітку 1939р. зрозуміло, що політика “умиротворення” зазнала краху, робить спроби у серпні 1939р. налагодити відносини з СРСР, організувавши англо-франко-радянські переговори. Й.Сталін вагався, кого ж обрати союзником: А.Гітлера чи західні демократії, і таки схилився на користь Німеччини. Він наказав К.Ворошилову, який очолював радянську делегацію, “згортати шарманку”, тобто припиняти переговори з Англ. і Фр.
- ❑ Й. Сталін, обравши союз із А.Гітлером, розраховував на певні позитивні наслідки для СРСР:

- ❑ зменшення, а то і повне зникнення загрози війни з Японією, яка була союзницею Нім. по Осі,
- ❑ розширення території СРСР за рахунок ЗУЗ, земель Зах. Білорусії, що належали Польщі, укр. земель, які належали Румунії, за рахунок прибалтійських держав (Литва, Латвія, Естонія) та Фінляндії.
- ❑ Й.Сталін також сподівався, що Німеччина спрямує свою агресію на Захід, проти Англ. і Фр., а у СРСР буде час підготуватися до можливого зіткнення з нацистами.

1. Пакт Молотова-Ріббентропа та його реалізація у 1939р. "Договір про дружбу і кордони"

Виходячи із вищенаведених міркувань, Й.Сталін пішов на підписання договору з Німеччиною **23 серпня 1939 р.,(ЗНО!!!)** який увійшов в історію під назвою радянсько-німецького договору про ненапад або пакту Молотова (В.Молотов - народний комісар закордонних справ СРСР) - Ріббентропа (Й.Ріббентроп - міністр закордонних справ Третього Рейху).

В. Молотов підписує Договір про дружбу і кордон

Й.Сталін (ліворуч) та Й.Ріббентроп (праворуч)

Договір складався з двох частин:

Офіційна	Таємний додатковий протокол
1. Не містила нічого кримінального з точки зору міжнародного права, такі двосторонні договори часто уклалися між державами у 1930-х рр. 2. Укладався на 10 років з правом наступного пролонгування (продовження) 3. Обидві сторони не чинять агресії одна проти одної, а також не укладають союзів з іншими державами, які могли б бути спрямовані проти СРСР чи Німеччини. 4. Розв'язання двосторонніх суперечностей виключно мирним шляхом.	1. Порушував норми міжнародного права, передбачаючи поділ сфер впливу в Європі між СРСР та Нім. без урахування інтересів держав, які володіли землями, що ділилися між диктаторами. 2. У випадку початку війни проти Польщі польські землі будуть поділені по лінії річок Нарев - Вісла - Сян (питали на ЗНО!!!), тобто по лінії етнічного розмежування між поляками та укр. і білорус. населенням. Землі, які знаходились на захід від цієї лінії, належатимуть Рейху, на схід - СРСР. 3. Німеччина визнавала Бессарабію сферою інтересів СРСР. (Зверніть увагу, про Пн. Буковину у пакті мова не йшла!!!)

У історичній літературі пакт іноді називають **“четвертим поділом Польщі”**.

Підписання пакту розв'язало руки А.Гітлеру, який тепер міг не боятися війни на два фронти, розуміючи, що СРСР зв'язаний союзними зобов'язаннями. Тому **1 вересня 1939 р.** війська вермахту (назва збройних сил нацистської Німеччини) перетнули кордон із Польщею. **Почалася ДСВ.**

Польські військові героїчно тримали оборону, але сили були нерівними. У лавах польських військ воювали і західні українці, 8 тис. із них загинуло у боях з частинами вермахту.

Англія і Франція, які мали з Польщею договори про взаємодопомогу, **3 вересня 1939 р. оголосили Нім. війну і розгорнули свої війська на франко-нім. кордоні, наче б то для того, щоб відтягнути на себе частину нім. військ.** Але бойові дії йшли настільки мляво і неефективно з обох

сторін, що серед сучасників ці події отримали назву **“дивна війна”**. Тож відкриття союзниками фронту на Заході допомогли полякам, як мертвому припарки. Польща була приречена.

Й.Сталін не поспішав вводити війська Червоної Армії на територію Польщі. А.Гітлер кілька разів звертався до радянської сторони, закликаючи почати вторгнення.

Нарешті **17 вересня 1939р.** без оголошення війни радянські війська Українського фронту (командувач Семен Тимошенко) та Білоруського фронту (командувач Микола Ковальов) вторглися на землі Другої Речі Посполитої. Й.Сталін пояснив військову присутність Червоної Армії так: *“Радянський уряд не може також байдуже ставитися до того, щоб єдинокровні українці і білоруси, які проживають на території Польщі, кинуті напризволяще, залишалися беззахисними. Зважаючи на ці обставини, радянський уряд віддав розпорядження Головному командуванню Червоної Армії дати наказ військам перейти кордон **і взяти під свій захист життя і майно населення Західної України і Західної Білорусії”**.*

Бачимо, для чого витримав паузу Сталін. Він хотів у очах європейської та світової спільноти мати вигляд визволителя, а не військового злочинця, як Гітлер. **Події вересня 1939р. в радянській історіографії носили назву “визвольного походу” Червоної Армії або “золотого вересня”**.

До кінця вересня 1939р. радянські війська окупували території Східної Галичини (зі Львовом), Волині, західного Полісся.

У полон до Черв. Армії потрапило 452 500 польських солдат і офіцерів. Більшість була відпущена по домівках, а 125,4тис. з них опинились у Катинських таборах (сучасна Смоленська обл. РФ). **У 1940р. 15 тис. із них були розстріляні радянськими спецслужбами (“катинська трагедія”)**.

Отже, Польща до кінця вересня 1939 р. припинила своє існування як незалежна держава. Між СРСР та Німеччиною тепер простягнувся спільний кордон. Тому **28 вересня 1939р. був підписаний ще один рад.-нім. договір - “Договір про дружбу і кордон”**. Він

- **регулював обмін населенням між Радянським Союзом та Німеччиною**

- змінював межі «сфер впливу» визначені пактом Молотова-Ріббентропа, бо при наступі Вермахту на Польщу, під контролем Німеччини опинилось Люблінське воєводство та східна частина Варшавського воєводства (включно з українськими етнічними землями Холмщина і Підляшшя), які мали належати до сфер впливу Радянського Союзу згідно з пактом Молотова-Ріббентропа, а тому німецькі війська відходили і передавали вказану територію Червоній Армії. На пропозицію СРСР за ці землі в обмін Радянському Союзу було погоджено передати Литву в радянську сферу впливу.
- Погоджувалися дії сторін по боротьбі з польською агітацією

Включення Пн. Буковини та Бессарабії до складу СРСР

Радянське керівництво у 1940 р. продовжує політику територіальних прирощень. Наступною жертвою СРСР стала Румунія.

26 червня 1940р. – Радянський Союз в ультимативній формі зажадав від Румунії повернути Бессарабію і передати Північну Буковину.

Аргументація щодо Буковини претендувала на нове слово в світовій дипломатії: як «незначне відшкодування за великий збиток, нанесений Радянському Союзу і населенню Бессарабії 22-річним румунським пануванням».

Було створено Південний фронт на чолі з командуючим Георгієм Жуковим, війська якого були готові до вторгнення в Румунію.

Румунський король Кароль I звернувся по допомогу до Німеччини, але А.Гітлер недвозначно дав зрозуміти, що втручатися у конфлікт не збирається. Тому Румунія, залишившись наодинці з агресором, виконала умови ультиматуму.

28 червня 1940р. війська Південного фронту, не зустрічаючи опору, увійшли на землі Пн. Буковини і Бессарабії.

На території Пн.Буковини було створено Чернівецьку обл. УРСР. Бессарабія була поділена: території Аккерманського та Ізмаїльського повітів увійшли до складу УРСР, решта земель Бессарабії - до складу Молдавської РСР. **(Звертаю увагу, з 1940 р. Молдавія - не автономна**

**республіка у складі УРСР, а повноцінна союзна республіка у складі
Радянського Союзу!!!)**